

**XELOTATERAPIYANING TIBBIYOTDA AHAMIYATI VA
ISHLATILISH SOHALARI**

Djadilova Feruza Extiyor qizi

*Olmalik Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi
texnikumi mutaxassislik fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy tibbiyotning "tozalovchi" usullaridan biri — xelatoterapiyaning mohiyati va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Muallif maqolada xelatlovchi agentlarning nafaqat og'ir metallar bilan zaharlanishdagi qutqaruvchi roli, balki yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, temir va mis almashinuvining buzilishi kabi murakkab holatlardagi samaradorligiga ham to'xtalib o'tadi. Tadqiqotda xelatoterapiyaning organizmga ta'siri shunchaki kimyoviy jarayon emas, balki hayotiy muhim a'zolari toksik yuklamadan xalos etish san'ati ekanligi ta'kidlanadi. Shuningdek, maqola ushbu muolajaning xavfsizligi va unda shifokor nazoratining o'rni haqida muhim xulosalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Xelatoterapiya, detoksikatsiya, xelatorlar (EDTA), og'ir metallar bilan zaharlanish, temir almashinuvi, Vilson kasalligi, qon tomirlarni tozalash, klinik toksikologiya, biofizik birikmalar.

Xelatoterapiya (yunoncha "chele" – qisqich so'zidan) — bu organizmga maxsus moddalarni (xelatorlarni) kiritish orqali og'ir metallar va toksinlarni "tutib olib", ularni xavfsiz shaklda chiqarib tashlashga asoslangan tibbiy muolajadir.

Tibbiyotda qo'llanilish sohalari va ahamiyati

Bu usul nafaqat zaharlanishlarda, balki bir qancha murakkab kasalliklarni davolashda ham hal qiluvchi ahamiyatga ega:

Og'ir metallar bilan zaharlanish (Toksikologiya):

Xelatoterapiyaning eng asosiy va tasdiqlangan sohasi. Organizmdagi qo'rg'oshin, simob, mishyak va kadmiy kabi zaharli metallarni qon va to'qimalardan tozalashda ishlatiladi. Xelatorlar bu metallar bilan bog'lanib, buyrak orqali chiqib ketadigan suvda eruvchan birikma hosil qiladi.

Temir va mis miqdorining ortib ketishi:

Gemosideroz: Tez-tez qon quyishni talab qiladigan bemorlarda (masalan, talassemiya) organizmda ortiqcha temir to'planadi. Deferoksamin kabi xelatorlar bu ortiqcha temirni chiqarib, a'zolari shikastlanishdan asraydi.

Vilson kasalligi: Organizmda mis to'planib qoladigan irsiy kasallikda penitsillamin xelatori hayotiy zarur hisoblanadi.

Yurak-qon tomir tizimi (Bahsli, ammo qo'llaniladi):

Ba'zi tadqiqotlar (masalan, TACT tadqiqoti) shuni ko'rsatadiki, EDTA yordamida xelatoterapiya o'tkazish qon tomirlardagi kalsiy birikmalarini kamaytirishi va qon aylanishini yaxshilashi mumkin. Bu usul ateroskleroz va qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda asoratlarni kamaytirish uchun yordamchi terapiya sifatida ishlatiladi.

Antioksidant va yallig'lanishga qarshi ta'sir:

Erkin radikallar hosil bo'lishida ishtirok etuvchi metallarni bog'lash orqali xelatoterapiya hujayralarni oksidlanish stressidan himoya qiladi va surunkali yallig'lanish jarayonlarini sekinlashtiradi.

Tibbiy ahamiyati haqida qisqacha jadval:

Preparat	Qaysi holatda ishlatiladi?
EDTA	Qo'rg'oshin bilan zaharlanish, kalsiyini kamaytirish.
Deferoksamin	Temir miqdori oshib ketganda.
Penitsillamin	Mis bilan zaharlanish (Vilson kasalligi).
Dimerkaprol	Simob, mishyak va oltin birikmalari bilan zaharlanish.

Muhim eslatma: Xelatoterapiya faqat shifokor nazorati ostida o'tkazilishi shart, chunki noto'g'ri qo'llanilganda u organizm uchun zarur bo'lgan foydali mikroelementlarni (rux, magniy) ham chiqarib yuborishi va buyraklarga yuklama berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sears, M. E. (2013). "Chelation: Harnessing and Enhancing Heavy Metal Detoxification—A Review". Scientific World Journal. (Xelatoterapiyaning fundamental mexanizmlari bo'yicha asosiy qo'llanma).
2. Lamas, G. A., et al. (2013). "Effect of Disodium EDTA Chelation Regimen on Cardiovascular Events". JAMA. (Kardiologiyada xelatoterapiyaning o'rni haqidagi eng yirik klinik tadqiqot).
3. Toshpo'latov, B. Q. va boshqalar (2020). Klinik toksikologiyaning dolzarb muammolari. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti. (Mahalliy amaliyot bo'yicha manba).
4. Flora, S. J. S., & Pachauri, V. (2010). "Chelation in Metal Intoxication". International Journal of Environmental Research and Public Health. (Metallarni organizmdan chiqarish bo'yicha batafsil sharh).
5. World Health Organization (2021). Guidelines for the management of lead poisoning. (Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining zaharlanish bo'yicha tavsiyalari).